

Сабецька Надія Анатоліївна, студ., кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)252-21-30; e-mail: sabetska@gmail.com.

Сабецкая Надежда Анатольевна, студ., кафедра финансов, анализа и страхования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)252-21-30; e-mail: sabetska@gmail.com.

Sabetska Nadezhda, stud., Department of Finance, Credit and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)252-21-30; e-mail: sabetska@gmail.com.

УДК 336.71

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

М.В. Довгань, З.З. Михайлюк

Науковий керівник – канд. екон. наук, проф. **Н.Б. Кащена**

Викладено результати дослідження теоретичних та методичних засад оцінювання платоспроможності підприємства. Узагальнено і уточнено теоретичні положення, які визначають економічну сутність поняття «платоспроможність». Обґрунтовано структурно-логічну послідовність та методичний інструментарій оцінювання платоспроможності підприємства, визначені напрями підвищення платоспроможності підприємницьких структур на сучасному етапі розвитку національної економіки. Акцентовано увагу на практичному значенні результатів дослідження для підвищення ефективності управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства.

Ключові слова: підприємство, платоспроможність, оцінювання, критерії, управління, ефективність.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

М.В. Довгань, З.З. Михайлюк

Научный руководитель – канд. экон. наук, проф. **Н.Б. Кащена**

Изложены результаты исследования теоретических и методических основ оценки платежеспособности предприятия. Обобщены и уточнены теоретические положения, которые определяют экономическую сущность понятия «платежеспособность». Обоснована структурно-логическая последовательность и методический инструментарий оценки

платежеспособности предприятия, определены направления повышения платежеспособности предпринимательских структур на современном этапе развития национальной экономики. Акцентировано внимание на практическом значении результатов исследования для повышения эффективности управления ликвидностью и платежеспособностью предприятия.

Ключевые слова: предприятие, платежеспособность, оценка, критерии, управление, эффективность.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ASSESSMENT OF THE COMPANY'S PLATFORM CAPACITY

M. Dovgan, Z. Mikhailuk

Scientific supervisor – PhD in Economics, Professor **N. Kashchena**

The article presents the results of the study of theoretical and methodological foundations of the solvency assessment of the enterprise. The theoretical positions defining the economic essence of the concept of "solvency" are generalized and refined. The structural-logical consistency and methodical tools of assessment of solvency of the enterprise, the ways of raising the solvency of business structures at the present stage of development of the national economy are substantiated. The emphasis is placed on the practical significance of research results for improving the efficiency of liquidity management and solvency of enterprises.

Keywords: enterprise, solvency, estimation, criteria, management, efficiency.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стабільність функціонування підприємств у ринковому просторі, його імідж у діловому співробітництві та перспективи сталого економічного розвитку значною мірою залежать від їх здатності та можливості виконувати зобов'язання за контрактами. В умовах масової неспроможності багатьох підприємств виконувати поточні платіжні зобов'язання та застосування до них процедур банкрутства, об'єктивне оцінювання платоспроможності і забезпечення підтримки цієї здатності набуває першорядного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичного базису та практичних аспектів оцінювання платоспроможності було здійснено завдяки дослідженням вітчизняних і закордонних науковців: О.Я. Базилінської, О.Г. Білої, Н.О. Гнип, О.І. Гончар, В.М. Івахненко, В.О. Мец, О.Ю. Мірошник, Є.В. Мниха, О.О. Орлова, Т.С. Пічугіної, Є.Г. Рясних, Г.В. Савицької, Н.А. Хрущ, А.В. Череп, С.В. Шубіної, Р.А. Бенке, Е. Бриггема, Дж. К. Ван Хорна, А. Уолла, Дж. Біліса, Е. Альтмана, Р. Тафлера, Г. Тішоу та ін.

Проте недостатня опрацьованість, неоднозначність, складність та комплексність процесу оцінювання спроможності підприємств виконувати поточні платіжні зобов'язання за розрахунками обумовлює актуальність подальших наукових розробок в сфері обґрунтування теоретичних положень та розробки практичних рекомендацій з оцінювання платоспроможності підприємства.

Мета статті – обґрунтування теоретико-методичних положень оцінки платоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз відображених у наукових працях провідних вітчизняних та закордонних дослідників підходів до трактування поняття «платоспроможність» виявив їх неоднозначність.

Так, О.Н. Волкова та В.В. Ковальов стверджують, що платоспроможність – це наявність на підприємстві грошових коштів та їх еквівалентів, які достатні для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення [1].

Аналогічної думки дотримуються Р.В. Федорович та В.М. Серединська, які визначають платоспроможність як готовність підприємства своєчасно виконувати свої платіжні зобов'язання, і акцентують увагу на достатності грошових активів для розрахунку за поточними зобов'язаннями, які вимагають негайного погашення [2].

Як готовність та здатність виконати зобов'язання в зазначений термін визначає платоспроможність Я.В. Васьковська [3]. Але, на жаль, автор не конкретизує, які конкретно зобов'язання має виконувати підприємство і за рахунок яких коштів має відбуватися розрахунок за ними.

У той же час Н.В. Гавришко та С.В. Ярошук визначають сутність платоспроможності з позиції абсолютної ліквідності, тобто такого стану ресурсів підприємства за якого воно має здатність погасити всі зобов'язання негайно, використовуючи найбільш ліквідні активи [4].

Більш розширену інтерпретацію сутності поняття «платоспроможність» надають В. Вовк та О. Бугай., які стверджують, що платоспроможність – це здатність підприємства наявними в нього ресурсами, своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [5].

Ми підтримуємо думку цих науковців і вважаємо, що під платоспроможністю підприємства слід розуміти його здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати всі боргові зобов'язання (що вже настали і потребують негайного погашення) за рахунок наявних на підприємстві ресурсів.

Метою аналізу платоспроможності має бути пошук потенційних можливостей підвищення її рівня і поліпшення платіжно-розрахункової дисципліни підприємства.

У процесі аналізу платоспроможності здійснюється:

- оцінювання стану платіжно-розрахункової дисципліни на підприємстві (за складом та структурою надходжень і витрат грошових коштів);
- оцінювання ліквідності балансу підприємства;
- оцінювання рівня платоспроможності підприємства;
- пошук причин зміни платоспроможності підприємства і надається їх кількісна характеристика;
- заходи щодо впровадження виявлених резервів підвищення рівня платоспроможності й ліквідності в практичну діяльність підприємств.

Для оцінювання платоспроможності та ліквідності використовуються два методичних підходи:

- аналіз ліквідності балансу;
- метод аналізу фінансових коефіцієнтів.

У процесі аналізу ліквідності балансу перевіряється здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями власним майном у визначені періоди часу, і визначається ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань.

Аналіз ліквідності балансу передбачає порівняння окремих статей активів, згрупованих за ступенем їхньої ліквідності й розташованих у порядку убавання ліквідності, із зобов'язаннями по пасиву, згрупованими за строками їхнього погашення й розташованими в порядку зростання термінів (табл. 1).

Таблиця 1

Групування статей активу і пасиву балансу в процесі аналізу ліквідності балансу

А к т и в			П а с и в		
Групи за ступенем ліквідності		Код рядка	Групи за терміном сплати зобов'язань		Код рядка
A1	Абсолютно ліквідні активи	1160, 1165	П1	Термінові зобов'язання	540-610
A2	Активи швидкої реалізації	1120, 1125-1155	П2	Короткострокові зобов'язання	1600-1615, 1660-1690
A3	Активи повільної реалізації	1100, 1110, 1190, 1200	П3	Довгострокові зобов'язання	1595
A4	Активи, що важко реалізуються	1095	П4	Постійні пасиви	1495

Для визначення ліквідності балансу варто зіставити підсумки зазначених груп за активом й пасивом. Якщо за такого порівняння активів вистачає, то баланс ліквідний і підприємство платоспроможне, і навпаки. Отже, баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним, якщо мають місце наступні співвідношення: $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$.

У випадку, якщо одне або кілька нерівностей системи мають знак, відмінний зазначеному в оптимальному варіанті, ліквідність балансу в більшому або меншому ступені відрізняється від абсолютної ліквідності.

На підставі аналізу ліквідності балансу підприємства дається характеристика його платоспроможності у світлі короткострокової та довгострокової перспективи.

В обліково-аналітичній практиці для оцінювання рівня платоспроможності підприємства, як правило, використовуються три відносні показники, на підставі яких можна визначити поточну, проміжну і миттєву платоспроможність:

- коефіцієнт загальної платоспроможності ($K_{з.п.}$);
- коефіцієнт проміжної платоспроможності ($K_{п.п.}$);
- коефіцієнт миттєвої платоспроможності ($K_{м.п.}$) (табл. 2).

Показники платоспроможності оцінюють за абсолютними розміром і тенденцією змін. У випадку, коли значення загального коефіцієнта платоспроможності менше границі нормативних критеріїв, доцільним є розрахунок коефіцієнтів поновлення чи втрати платоспроможності, що характеризують наявність реальної тенденції (можливості) у підприємства поновити чи втратити свою платоспроможність протягом певного періоду.

Дані коефіцієнти визначаються як відношення розрахункового коефіцієнта поточної ліквідності до його встановленого значення. У свою чергу, розрахунковий коефіцієнт поточної ліквідності визначається як сума фактичного значення поточної ліквідності на кінець звітного року й зміни значення цього коефіцієнта між кінцем і початком звітного періоду в перерахуванні на встановлений період відновлення (втрати) платоспроможності. Значення коефіцієнта поновлення платоспроможності більше 1 свідчить про те, що підприємство у найближчі 6 місяців здатне поновити платоспроможність, і навпаки. Якщо значення коефіцієнта втрати платоспроможності більше 1, то у підприємства відсутня тенденція до втрати платоспроможності протягом найближчих 3 місяців, і навпаки.

Для підвищення рівня платоспроможності необхідно:

- прискорити оборотність власних оборотних засобів;
- розробити графік платіжно-розрахункових операцій і контролювати його дотримання;
- не допускати затоварювання на складах підприємства;
- своєчасно оплачувати рахунки кредиторів;
- підвищити рентабельність операційної діяльності;
- зменшити витратність здійснення основної діяльності.

Таблиця 2

Характеристика відносних показників платоспроможності підприємства

№ з/п	Показник	Що показує	Алгоритм розрахунку	Коментар
1	Коефіцієнт загальної платоспроможності ($K_{з.п.}$)	Достатність оборотних засобів підприємства, які можуть бути використані їм для погашення своїх короткострокових зобов'язань. Характеризує запас стійкості, яка виникає внаслідок перевищення ліквідного майна над зобов'язаннями	$\hat{E}_{з.п.} = \frac{\check{A}}{\check{C}}$ Відношення поточних активів (оборотних засобів) до поточних пасивів (короткострокових зобов'язань)	$I \geq K_{з.п.} < 2$ Нижня межа вказує на те, що оборотних засобів повинно бути достатньо для покриття своїх короткострокових зобов'язань. Перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями більш ніж у 2 рази вважається небажаним, оскільки це свідчить про нерациональне вкладення своїх коштів та неефективне їх використання
2	Коефіцієнт проміжної платоспроможності ($K_{п.п.}$)	Платіжні здібності підприємства, що прогнозуються, за умов своєчасного проведення розрахунків із дебіторами	$\hat{E}_{п.п.} = \frac{\check{C} + \check{E}}{\check{C}}$ Відношення суми мобільних засобів у розрахунках з дебіторами і грошових коштів та короткострокових фінансових вкладень до поточних пасивів	$K_{п.п.} \geq 0,7-0,8$ Низьке значення вказує на необхідність постійної роботи з дебіторами, з метою забезпечення можливості перетворення найбільш ліквідної частини оборотних засобів у грошову форму для розрахунків
3	Коефіцієнт миттєвої платоспроможності ($K_{м.п.}$)	Частину короткострокової заборгованості підприємства, яку воно може сплатити найближчим часом. Надає характеристику платоспроможності підприємства на дату складання балансу	$\hat{E}_{м.п.} = \frac{\check{E}}{\check{C}}$ Відношення грошових коштів та короткострокових фінансових вкладень до поточних пасивів	$K_{м.п.} \geq 0,2-0,25$ Низьке значення коефіцієнта вказує на зниження платоспроможності підприємства

Висновки. Обґрунтовано теоретичні та методичні засади аналізу платоспроможності підприємства. Доведено, що платоспроможність відображає здатність підприємства своєчасно і в повному обсязі виконувати всі боргові зобов'язання (що вже настали іпотребують негайного погашення) за рахунок наявних на підприємстві ресурсів. Акцентовано увагу на тому, що аналіз платоспроможності спрямований на пошук потенційних можливостей підвищення її рівня і поліпшення платіжно-розрахункової дисципліни підприємства. Зазначено, що в процесі аналізу платоспроможності досліджується ліквідність балансу та визначається загальна, проміжна та миттєва платоспроможність на підставі відповідних коефіцієнтів. Підвищити рівень платоспроможності підприємства можна шляхом максимального обмеження вкладень капіталу у важколіквідні та недопущення вкладень у неліквідні поточні активи; залучення у господарський обіг позикових коштів на максимально тривалий час. Сприяє росту поточної платоспроможності також наявність “чистих” поточних активів у розмірі, достатньому для покриття фінансових зобов'язань, терміни сплати за якими настали або настануть у найближчий час.

Список джерел інформації

1. Ковалев В. В., Аналіз хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособ. / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М. : ТК Велби, 2002. – 424 с.
2. Федорович Р. В. Економічний аналіз : навч. посіб. / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. – Тернопіль : Астон, 2010. – 624 с.
3. Васьковська Я. В. Оценка економічного потенціалу підприємства як складов процесу реструктуризації: методичний аспект / Я. В. Васьковська // Вісник економіки транспорту і промисловості : збірник науково-практичних статей. Розділ : Економіка підприємства. – Харків. – 2009. – С. 121–124.
4. Гавришко Н. В. Взаємозв'язок економічних понять: фінансовий стан підприємства, платоспроможність, фінансова стійкість, ліквідність [Електронний ресурс] / Н. В. Гавришко, С. Ярошук // Наукові записки. – 2006. – № 15. – Режим доступу : http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/h5XLtK.pdf
5. Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка / В. Вовк, О. Бугай // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3 (32). – С. 169–173.
6. Іонін Є. Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять «платоспроможність» і «ліквідність» / Є. Є. Іонін // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 45–48.
7. Власова Н. О. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібною торгівлю : монографія / Н. О. Власова, Т. С. Пічугіна, П. В. Смірнова ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Харків, 2010. – 222 с.

8. Хоменко Т. Ю. Система показників оцінки платоспроможності підприємств [Електронний ресурс] / Т. Ю. Хоменко, А. Ю. Погребняк // Актуальні проблеми економіки та управління. – № 8 (121). – 2013. – Режим доступу : <http://probl-economy.kpi.ua/node/319>

9. Виноходова А. Ф. Методика оцінки платежеспособності підприємства [Електронний ресурс] / А. Ф. Виноходова, И. Н. Марченкова // Фундаментальные исследования. – 2009. – № 1. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/metodika-otsenki-platezhesposobnosti-predpriyatiya>

10. Журавльова Ю. Ю. Сутність платоспроможності підприємства / Ю. Ю. Журавльова // Фінанси України. – 2006. – № 2. – С. 116–120.

11. Солотва В. Сутність платоспроможності підприємства / В. Солотва // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 116–120.

12. Іванов В. Концептуальні засади забезпечення платоспроможності підприємства / В. Іванов // Економіка. – 2009. – № 9 (100). – С. 4–8.

Довгань Маргарита Володимирівна, студ., кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)749-45-45, e-mail: dovgan@gmail.com.

Довгань Маргарита Владимировна, студ., кафедра финансов, анализа и страхования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)749-45-45, e-mail: dovgan@gmail.com.

Dovgan Margarita, stud., Department of Finance, Credit and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)749-45-45; e-mail: dovgan@gmail.com.

Михайлюк Зоряна Зіновіївна, студ., кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)731-91-92, e-mail: Mikhailuk12@gmail.com.

Михайлюк Заряна Зиновьевна, студ., кафедра финансов, анализа и страхования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)731-91-92, e-mail: Mikhailuk12@gmail.com.

Mikhailuk Zoryana, stud., Department of Finance, Credit and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkovska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)731-91-92; e-mail: Mikhailuk12@gmail.com.